

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

**ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA
PROGRAMI**

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

“DÜNYA, İNSAN VE YAŞAM ÜSTÜNE BİR SÖYLEM”

Danışman Öğretmen: Başak İNGİN

Öğrencinin Adı: Ekin

Öğrencinin Soyadı: Dolgun

IB Numarası: 001129-0065

Sözcük Sayısı: 3357

Araştırma sorusu: Tahsin Yücel’in “**Vatandaş**” adlı yapıtında “*birey ve toplum uyumsuzluğu*” neden ve sonuçları bağlamında nasıl ele alınmıştır?

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Diploma Programı Türkçe A1 kapsamında hazırlanan bu tez çalışmasında Tahsin Yücel'in “**Vatandaş**” adlı yapıtında birey ve toplum uyumsuzluğunun neden ve sonuçları bağlamında nasıl ele alındığı incelenmiştir. Tezin amacı birey ve toplum uyumsuzluğunun odak figür aracılığıyla aktarımında karşılaşılan bireysel ve toplumsal eleştirileri, kişiyi uyumsuzluğa iten nedenler ve bu uyumsuzluk sonucu oluşan çatışmayı farklı açılardan değerlendirmektir. Toplumsal düzen eleştirisinin ön planda tutulduğu yapıtta, birey ve toplum uyumsuzluğunun incelenmesi süresince kendini toplumdan soyutlayan, yapay ve yüzsüz algının benliğine sahip olmasını reddeden bir aydın profili çizildiği görülmüştür. Yapıtta odak figür sadece toplumsal sebepler çerçevesinde değil, bireysel özellikleri neticesinde duygu ve düşünce tarzı farklılığının yarattığı bir uyumsuzluk içinde yer almıştır. Bu bağlamda uyumsuzluk tek boyutlu düşünülmemiş, odak figürün yaşamını ve sorgulayış tarzını oluşturan, etkileyen, değiştiren etmenler çeşitli yönleriyle incelenmiştir. Çalışmanın giriş kısmında birey ve toplum arasındaki ayrılmaz bağlardan ve toplumsal düzenin yapısını oluşturan bireyin, kendi yarattığı soyutlukla nasıl ters düşebileceğinden bahsedilmiştir. Toplumun yüklediği sorumluluklar ve kısıtlamalar sonucu düzene dâhil olmak pahasına bireyselliğinden ödün veren kişilerin yaşadığı çatışma yapıtın odak figürü ile bağdaştırılarak “*uyumsuzluk*” kavramı somutlanmıştır. Gelişme bölümünde bu durumu ortaya çıkaran etmenler neden ve sonuç bağlamında odak figür ve hayatı üzerinden açıklanmıştır. Sonuç bölümünde ise uyumsuzluğun neden ve sonuçlarının bireysel ve toplumsal boyutta farklılık gösterdikleri ancak birbirinden bağımsız etkenler olarak ele alınamayacağı belirtilmiştir. Kişinin yaşam algısının ve sorgulayışının büyük oranda uyumsuzluğu yarattığı, bireyin topluma bakış açısının bireysel, toplumun doğasının uygunsuzluğunun da toplumsal problemler yarattığı sonucuna varılmıştır.

İÇİNDEKİLER

I.	GİRİŞ.....	1
II.	UYUŞMAZLIĞI YARATAN BİREYSEL NEDENLER	
	A. SORGULAYIŞ.....	2
	B. BAŞARISIZLIK.....	4
	C. KİŞİSEL ÇATIŞMA.....	5
	D. KISITLANMIŞLIK.....	6
	E. SİZ/BEN AYRIMI.....	8
III.	UYUŞMAZLIĞI YARATAN TOPLUMSAL NEDENLER	
	A. YAPAY VE YÜZEYSEL TOPLUM ALGISI.....	8
	B. BİREYSELLİĞİ ENGELLEYEN DÜZEN.....	10
IV.	BİREY TOPLUM UYUŞMAZLIĞININ BİREYSEL VE TOPLUMSAL SONUÇLARI	
	A. AİDİYETSİZLİK VE TOPLUMDAN UZAKLAŞMA.....	11
	B. TEPKİSELLİK.....	12
	C. YALNIZLIK VE YABANCILAŞMA.....	13
V.	SONUÇ.....	14
VI.	KAYNAKÇA.....	16

I. GİRİŞ

İnsanoğlu tarih boyunca hayatta kalmak ve düzen oluşturmak adına bir arada kalma gereği duyarak bir bütünün ayrılmaz iki parçası olan birey ve toplumu oluşturmuştur. Birey toplum içinde var olarak anlam kazanır ve toplumu var eden de özünde bireydir. Kişi içinde yer aldığı topluma ait bir birey ise, başka bir deyişle bu toplumsal yapılanmanın bir unsuru ve yaratıcısı ise sözü edilen sosyal yapı ile arasında kopmaz bağlar vardır. İçinde yer aldığı yapılanmanın parçası olmayan, olamayan birey ise çemberin dışındadır. Sağlıklı bir birey toplum ilişkisinde kişi, ait olduğu topluma çeşitli yön ve araçlarla bağlıdır. Bu bağlar bireyi toplumsal yapılanmanın içine katar, sözü edilen ilişkiyi soyut bir kavram olmaktan çıkararak bireyi toplumun işler bir üyesi haline getirir. Böylelikle sorumluluklar zinciri birey için de toplum için de karşılıklı olarak ilerlemeye başlar.

İnsan özgün bir varlıktır ve yarattığı toplu mekanizmada her bireyin özgünlüğünden kaynaklanan birtakım farklılıklar bulunur. Nitekim, “*birey-toplum ilişkisi*”nde çok yönlülük ön plandadır. Bu farklılıklar her ne kadar toplumsal yapılanmaya renk katsa da bireyin toplum algısı ve içinde yer aldığı toplumsal gerçek zaman zaman uyumsuzluk gösterebilir.

İnsan, öncelikle her şeyden ve herkesten bağımsız bir özne olarak toplumun içine doğar ve ardından toplumun yazılı olmayan kuralları kapsamında bu yapının bağımlı bir üyesi haline gelir. Toplumsal yapı bireylerin yaşantılarına keskin ve net hak, hukuk ve sorumluluk sınırları çizer. İnsan, topluma aidiyetini sisteme ve işleyişine ayak uydurarak kazanırken bağımsızlığından ve özgürlüğünden de bir nebze ödün vermiş olur. Yıllar içinde birey, toplu halde yaşam döngüsü içinde var olabilmek için çoğunlukla bireyselliğinden vazgeçmesiyle sonuçlanan bir varoluş mücadelesi vermiştir. Sosyal bir varlık olan insan her ne kadar kendini toplum içinde var etmeye çabalasa da toplumun temel yapıtaşı olan birey ile oluşturduğu düzen arasında sosyal, politik, etik ve ideolojik farklılıklar sonucu zaman zaman

uyuşmazlıklar meydana gelmiştir. Çatışma yaratan ve çatışma yaratma potansiyeli taşıyan durumlar bireysel sebeplerden ibaret olmamakla beraber, toplumsal birlik ve bütünlüğün sağlamlığına vurulan bir darbe niteliğindedir.

Tahsin Yücel'in "**Vatandaş**" adlı yapıtında, yukarıda sözü edilen birey – toplum ilişkisi ve bu öğelerin birbirine karşı olan konumu "*birey-toplum uyuşmazlığı*" çerçevesinden yansıtılmıştır. Bu ilişkiyi uyuşmazlık bağlamında ele alırken durumu yaratan bireysel ve toplumsal nedenleri ve bu nedenlerin yarattığı sonuçları ayrı başlıklar altında incelemek gerekir.

II. UYUŞMAZLIĞI YARATAN BİREYSEL NEDENLER

A. SORGULAYIŞ

Yapıtta bireyin içinde yer aldığı toplumla uyuşmazlığına neden olan bireysel nedenlerin arasında "sorgulayış" en önde gelen etkenlerdendir. Sorgulama, toplum içinde hep bir adım geride duran odak figürün kişiliğinin temellerini oluşturur. İnsanlardan ve özellikle insanların ortak yaşam alanlarından mümkün olduğunca kaçmaya çalışan kişiyi uzaklaşmaya iten unsur, kişinin "*hak*", "*doğruluk*", "*eşitlik*" gibi soyut kavramları somutlayış biçiminin ve toplumsal düzene bakış açısının toplumun "*gerçeklik ve somutluk*" kavramlarına verdiği anlamla ters düşmesidir. Bu sebeptendir kişi daimi bir iç hesaplaşma, sorgulama içindedir:

"Bilirim, değişmez huyunuzdur, gerçeklerden söz edersiniz hep, gerçekçilikten söz edersiniz, ama küçük dünyanın boyutları hiçbir gerçekle denkleşmez. Bunun için ya kırpar, ya yamarsınız onları: gerçeğe ille de bir şeyler eklemek, gerçekten ille de bir şeyler çıkarmak onulmaz bir tutku hepinizde: gerçek kendi kendisi olmasın da ne olursa olsun!" (Yücel, 21)

Kişi bu sözleriyle insanın kendi kendine yarattığı idealist dünyanın aslında ne kadar yapmacık, yapay ve temel değerlerden yoksun olduğunu gözler önüne sermektedir. Odak figürün içinde yer aldığı toplumsal birliklerde gerçeklikten bahseden şahısların bilhassa gerçeklikten gittikçe uzaklaştıkları görülür. Onlar, kendi döngülerinde varoluşlarını sürdürebilmek amacıyla kendi yarattıkları gerçeklikle sürekli oynamışlar, bu gerçeklikleri çeşitli düzenlemeler yoluyla değiştirip durmuşlardır. Ancak bu değişikliğin temelinde sorgu ya da arayış yoktur. Düzendeki hoşnutsuzluk ve rastgelelik vardır. Bu kişiler gerçeklikler üzerinde köklü ve bir sorgulayış sürecinden geçen değişikliklere ihtiyaç duymazlar; çünkü yaşama farkındalıklarıyla yaklaşp hayatı sorgulamazlar. Sorgulayıcı kişiye göre ise mutlakiyet zihniyetinin yarattığı bu mekanizma, sahte bir algıdan ibaret olmakla birlikte kişilerin üstünde emanet gibi duran ve kişiliklerini yozlaştırmaktan başka bir işe yaramayan bir oluşum zinciridir. Var olan bir durumu idrak edemediğinde onu yok saymak, kabullenmeyi istememek, algısına ters düşen durumla alay etmek odak figürün eleştirdiği algı biçimidir. Kişi, bu algı şeklinden uzaktır, o sorgular, meselenin derinine iner. Böylelikle de içinde yer aldığı yapıdan farklı bir yaklaşımda olduğu, yaşam başka bir pencereden baktığı için içinde yer aldığı toplumsal yapıyla bir uyumsuzluğa girer. Odak figürün yaşamı eleştirel bir gözle sorgulaması ve değiştirmeye çalışması, diğerlerinin ise hayatı pek sorgulamaya girmeden, rastgele değişikliklerle sürdürmesi onu topluma aykırı bir birey haline getirir. Bu farklılık onu genelden ayırır, uzak tutar.

Kişinin içinde yer aldığı toplumsal yapıda genel bir sorun haline gelen “*yüzeysel yaklaşım ve yaşam algısı*”nı kendi mantık süzgecinden geçirip yorumlaması odak figürü bu toplumsal düzenin sorgusuna iter. Toplumun yüzeyselliğini ve insanların aslında hiçbir anlam ifade etmeyen bazı olay ve durumları yüceltmelerini eleştirel tutumuyla sorgulayan kişi bu bakış açısıyla toplumun genelinden ne derece ayrı olduğunu da göstermektedir:

“Böyle büyük bir kargaşa çağında, suratını güzel boyayanın ölümsüz tabloyu yapandan daha çok ilgi toplayıp daha çok saygı gördüğü bir dönemde, özgür insan sesiyle konuşan gerçek sanatçılar, gerçek düşünürler çevrelerinde ancak bu kadar ateş tutuşturabilirlerdi .” (Yücel, 77-78)

Esasen kitlenin geri kalanının aksine, odak figürün olayları ve kavramları derinlemesine sorgulaması, yaşam karşısında baş eğen bir tutum sergilememesi onu toplumsal yapı içinde yalnız kılar. Kişi, doğru bildiği yolda tek başına bir varoluş mücadelesi vermeyi “sürü”ye katılmaktan yeğ tutar. Odak figür, zor da olsa, toplumdan uzak kalmayı ve yabancı olmayı göze alarak kendi sorgusu doğrultusunda saptadığı ve ulaştığı doğruları yaşar. Bu tercih de onu var olduğu toplumla uyumsuzluğa iter.

B. BAŞARISIZLIK

Kendisini “ilk insan” olarak tanımlayan kişi, para ve mevki sahibinin sözü geçtiği toplumsal düzende kendi tanımına uyar bir ilkel yaşam sürdürmektedir. Toplumun maddi beklentilerine ve “daha iyiye ulaşma” arzusunu mantığına sığdıramaması . sorgulayıcı, mantıklı ve oldukça eleştirel bir birey olması, pasif ve kabullenici kişiler yetiştiren toplumsal düzende aykırılık yaratarak kişinin akademik olarak yükselişini engeller. Başarısızlık bu açıdan ele alındığında toplumsal eşitsizlik ve adaletsizlik temelinde açıklanmalıdır. “Adalet” kavramına ters düşen hakedene değil göz boyayana alkış tutulmasıdır. Vatandaş kendisini ait hissetmediği toplumsal yapı içinde oldukça lüksten yoksun ve tekdüze bir çember etrafında hayatını sürdürmekte olup kendisini toplumsal olay ve gelişmelerden de uzak tutar. Yapı cebren ve hile ile güç sahibi olanların elinde olduğu için; derin düşünen, sanatla uğraşan, yorumlayan ve sorgulayan kişiler yalan ve düzenbazlık döngüsü içinde hak ettiği değeri görememektedir:

“Gerçek yapının değişmez yazgısıdır bu: kolay kolay benimsenemez, çünkü kendisi de sevmez benimsemeyi, kendi başına bir evren, somut ve tekil bir

varlık olarak çıkar ortaya, tekliği ve somutluğuyla yinelemeye son verir; diyeceğim, sanat, gerçek sanat, asalak söylemlerin çanına ot tıkamaktır, yani susturmaktır bir bakıma.” (Yücel, 95)

Düzeni yerden yere vuran tutumuyla kişi sanatını algının tam aksine “benimsenemeyen” başlığına yerleştirir. Toplumca benimsenemeyen yapıtların başarıya ulaşamayacağı aşikardır. Yüzeysel algı bireyleri her eserde kendilerinden bir parça bulmaya iter oysaki sanatın hedefi var olanı yinelemek değil yinelemeye son vermek ve daha önce dokunulmamışa, çizilmemiş, anlatılmamışa değinmektir. Kişinin “sakızlaşmış ilkeleri” reddetmesi onu diğer sözde sanatçılardan ayrı kılar. Bu bağlamda başarısızlık aslında eserlerinin sanat açısından değersizliğinden değil, toplum algısıyla uyuşmamazlığından kaynaklanır. Kişi toplum gözünde yazarken susmadığı için başarısızdır.

Kişinin bahsedilen toplum düzeni ile mantıksal ilişki kuramaması sonucu kendini asimile etmesi onun bu karmaşık düzen içinde yükselmesini de engeller. Bu başlık altında sadece akademik başarısızlık değil, insan ilişkilerindeki başarısızlıktan da bahsedilebilir. Sağlıklı olarak tanımlanabilecek ilişkisi olmaması kişinin insanlardan ve insanların oluşturduğu yapılardan uzaklaşmasının da temelini oluşturur. İnsanlarla iletişimde meydana gelen kopukluklar kişinin iç çatışmalarını yansıtmaktadır.

C. KİŞİSEL ÇATIŞMA

Birey, yaşadığı toplum içinde bir kimlik edinerek onun bir parçası haline gelir. Bu süreç bireysel ilerleyen bir süreç olmamakla beraber, toplumsal atmosfer çerçevesinde gerçekleşen bir oluşumdur. Kimlik ve aidiyetikte toplumsallık ön planda olduğu için kimliğin var olduğu yerde toplumsal bir oluşumun varlığından söz edilebilir. Yapıtta, kişinin iç çatışmanın en belirgin örneği okuyucuya kendisini “Vatandaş” olarak tanıtmasıdır. Vatandaş tek boyutlu bir figür olarak kalmayıp Şaban ve Volkan baş figürlerini içermektedir.

“... soru birden parlayıverir: “Kimsin sen?” Apışıp kalırım dediğim gibi, ne “Volkan Taş!” diyebilirim, ne “Şaban Baş” Bölünüp ufalandığımı duyarım yalnızca. Şimdi bir de Vatandaş var ortada, durum büsbütün karışık. Şaban Baş mı, Volkan Taş mı, Vatandaş mı? Hangi anda hangisiyim?” (Yücel, 68)

İçselleşmiş bir kimlik edinememek kişiyi boşluğa iter. Aynı anda farklı kimliklere sahip olan kişi var olanı kabul etmeyi reddederek var olmasını idealize ettiklerini yaşar. Çatışmalar arasında boşlukta kalır ve bu durum çıkış yolu bulma içgüdüsüyle kimlik karmaşasına yol açar. Toplumun kılıflarına uygunluk gösterilmediği takdirde kişi kendi yolunu çizmeye mahkumdur ve kişinin iç çatışması hayatını ele geçirir bu da sabit düzen yaratmasını engeller.

“Bir zamanlar kendisinden karabasan gibi kaçmaya çalıştığım bu kadına düşündüğümünden de fazla bağlı olduğumu, onu düşündüğümünden de fazla sevdiğimi anladım birden. Söylemeye gerek var mı eski nişanlımı da sevmiştim, ama o sevide kitaplardan çıkma birşeyler vardı üstelik parça parçaydı, sayfaları durmamacasına birbirine karışıyordu.” (Yücel, 153)

D. KISITLANMIŞLIK

Demokrasinin kağıt üzeri tanımı bir yana, kapsadığı önemli kavramlardan biri sosyal yapı ve bireyler arası uyumdur. Demokrasi sadece seçme ve seçilme hakkından ibaret olmayıp “hak ve özgürlüklerin demokratik rejim çerçevesinde düzenlenen ve tanımlanan, toplum ve devlet arasındaki ilişkilerin dayandığı ilkelerdir”¹. Temeli oluşturan bu ilkelerden biri sağlam olmadığında, düzenin bütününde aksaklık meydana gelir. Bir önceki başlıkta bahsedilen kişisel çatışma, bireyin toplumun normları ile kendi normlarını uyusturamaması sonucu meydana gelen bireyin kendi çatışmasıdır. Kişisel çatışmanın kaynağı, temel ilkelerin

¹http://www.academia.edu/4799440/DEMOKRASİ_KAVRAMI_TOPLUMSAL_DEGERLER_VE_BİREY

aksaklığı sonucu bireyin kısıtlanmış olma durumudur. Hak ve özgürlüklerinin kısıtlandığını hisseden bireyin sorgulamaya başlaması beraberinde bireyin düzenin boşluğunda düşünceler arası kayboluşu ile sonuçlanmıştır. Kişi dışında kaldığı düzeni uğultu olarak tanımlarken kendisini kısıtladığını hissettiği uğultu hakkında görüşünü “... *uğultunun dışında kalmak istedim hep, uğultu duvarının berisinde, tek tek seslenmek istedim insanlara*” (Yücel, 116) sözleriyle açıklar. Kısıtlanmışlık baş gösterince kişinin, hak ve özgürlüklerinin üçüncü şahıslar tarafından sınırlandırıldığını hissetmesi kaçınılmazdır. Bunun sonucu kişiliğini farklı yöntemlerle yansıtmaya başlar. Yarattığı tepki ses getirmese bile, sözcülük yapanların bütün olanlara göz yummasını ve üstüne üstlük destek çıkmalarını “susmaktan daha kötüsünü yapmak” olarak nitelendirir. “Normal” olarak sınıflandırılacak eylemler yerine kendisini toplumun en az değer verdiği yerlerde, dışarıdan bakana çalakalem yazılmış gibi görünen eserlerle kişi kendi varoluşunu kanıtlar. Kendi çizdiği yolda bile dış faktörler kişinin kendini ifade edebilmesini kısıtlar. Kendisini en özgür hissettiği yerde (ayakyolu) bile kadın tuvaletlerinin erkeklerden ayrılması yüzünden kısıtlanmışlık yaşar:

“Bu durumda, kendi karşılıksız ve değişmez söylemleri dışında, hiçbir söyleme hak tanımayacakları kesindi: anlamın ve anlaşmanın sifıra indiği noktaya gelmiştik. Bu nokta da, bana kalırsa, özgürlüğün sonra erip köleliğin başladığı yerd. Olsa olsa bir kişi özgür olabilirdi: yalanın kaynağındaki.”

(Yücel, 79)

Kölelik kavramı insanlığın yok edemediği sayılı kavramlardandır; çünkü insan, içinde hükmetme ve güç elde etme arzusu bulundukça etrafındakileri kendi çemberine toplayacak ve düzen oluşturma yarışına girecektir. Bu arzu kitleler tarafından bir düzenleyici otorite olarak gözüксе de, aslında bireyin doğumundan ölümüne kadar önüne sunulan seçenekler, karşısına çıkan fırsatlar ve hayatının akışı hep dış faktörler tarafından belirlenmiş ve sınırları

çizilmiştir. Modern toplumların oluşumunda, sözde “demokrasi” trendi altında bedenin değil ruhun köleleştirilmesi ön plana çıkmıştır. Bu yüzden kısıtlanmayan tek kişi kısıtlayandır.

E. SİZ/BEN AYRIMI

“Her bakımdan büyük farklılıklar vardı aramızda, sizlere katılamazdım.” (Yücel, 66)

Adaptasyon sorununu en yoğun yaşayan insanlar genelden farklılık gösteren insanlardır. Kişi kendisine paralel görüşlü insanlarla bütünleşemediği için geneli kendi çemberinden uzak tutar. Kişinin bu ayrıma keskin sınırlar çizmesi uyumsuzluğa bir örnektir. Bu uyumsuzluk kişiyi tek başına kalmaya iter. Tercihler ve yaşama bakış açısı göz önünde bulundurulduğunda kişi, “aydın” sosyetesini de aydından saymayarak kendi etrafına duvarlar örmüştür. Sesini onlarca kez düzeltilerek basılmış, coşkunkluk ve heyecandan yoksun dergilerde basılan şiirler yerine, en içten gelen yerde en olmadık zamanda kaleminden ayakyolu duvarlarına dökülen dizelerle duyurmuştur. Kişinin “aydın” olarak nitelendirilen toplulukla ayrımı sadece ideolojik ve politik olmamakla beraber yöntem ve üslup açısından da çatışmaya girmiştir. Kişi sanatını boğaz tokluğu için değil, ruh doygunluğu için icra etmektedir bu da kişiyi rüşvet sermayesinin düzenbazlığından uzak tutar.

III. UYUŞMAZLIĞI YARATAN TOPLUMSAL NEDENLER

A. YAPAY VE YÜZEYSEL TOPLUM ALGISI

Anomi toplumsal açıdan ele alındığında teknoloji ve sanayileşmenin gelişmesi ve dünya çapında gücü eline alması sonucu arzuların çoğalması üzerine otoritenin kişilerin iç arzularını ve hırslarını engellemekte yetersiz kalmasıdır. Bireysel arzuların çekiciliğine kapılan insanlar bu düzenin sunduğu lüks karşısında aykırılışma gösterir. Daha fazla düzenlemenin gerektiği anda çıkan disiplinsizlik de anomi durumunu pekiştirir.² Bu durum insanları sadece

² (Durkheim, 1952, s.252-254) Durkheim’ın anomi kavramına yaklaşımı ve açıklaması

maddiyatın önemli olduğu düşüncesine kaptırmakla beraber, kişilerin zihinlerini gelip geçici heveslerle oyalamaktadır:

*“Anlamak istemiyordu bir türlü, bizim eski müdüre, o korkunç oyuncuya
çalışmayı, ona uşaklık etmeyi anlıyordu da böyle bir odada yaşayabilmeyi
anlamıyordu, çok tehlikeli, çok yüz kızartıcı bir yerden söz eder gibi söz
ediyordu buradan.” (Yücel, 148)*

Yapıtta kişinin çevresindeki insanlarla iletişimsizlik sorununun ortaya çıkmasını etkileyen sebeplerin temelinde de bu yatmaktadır; makam kavgası, daha iyiye ulaşma arzusu ve ilerleyen düzende yer edinme korkusunun insanlarda oluşturduğu panik durumu. Maddiyat odaklı bu arzular bireyleri çıkmaz bir rekabete sürükler. Ancak esas olan kişinin manevi birikiminin daha ağır basmasıdır. Manevi değerlere, sanata, etiğe değer veren büyük kişiler toplumun onlara sunduğu gösterişli gözükten ödüllerin altında yatan “uyuşturma” emelini görebilen kişilerdir. Bu tür değerleri önemsiz gören kişiler ise görsellikten ibaret dünyalarında sonu olmayan bir yarışa girmiştir. Tek başına bakıldığında oldukça gündelik ve sıradan gelen bu arzular aslında bir bütün olarak ele alındığında toplumsal düzenin aldaticılığını yansıtır. Bu bağlamda görünenle altında barındırdığı anlam arasında fark vardır:

“Ben oyundan tiksiniyorum, bu heriflerse oyundan başka bir şey bilmiyorlardı.” (Yücel,63)

Gördüğü toplumsal gerçeklik kişiyi fazlasıyla rahatsız ettiği için kişi etrafındaki insanların yapaylığıyla ve olaylara yüzeysel yaklaşımlarıyla uyumsuzluk gösterir. Kişi ne olduğuyla değil, ne için olduğuyla ilgilenir: *“Ağızlar değişik de olsa yalnız bir ses yükseliyordu koca ülkede, yalnız bir adam konuşuyordu, yayvan ağızlı kırık bir adam, handiyse bir zenne.” (Yücel, 78)*

Kişi kandırmaca ve zorlama ile insanları yöneten otoriteyi zenneye benzetmiştir. Zenne benzetmesi otoritenin nabza göre şerbet vermesi, duruma göre şekil değiştirmesi ve her an

farklı maskeye bürünebilmesini göstermek için kullanılmıştır. Zennenin sembolik olarak kimlik açısından arada kalmışlığı ve tek bir benliğe ait olmayışı, toplumun da kimliksizleştirilmesi sürecini aktarır. Her ne kadar demokratik düzen anlayışında bireysel özgünlük ve farklılıkların zenginlik yaratacağı anlatılsa da gündemdeki başlıklar, kişiler, olaylar hep birbirini andırmaktadır. Milletin ölçüsü gibi gözüken aslında iktidarın ölçüsüdür. Aslında olan, yapaylık doğallık adı altında insanlar kandırılmakta, yüzeysellik derinlik gibi gösterilmektedir.

B. BİREYSELLİĞİ ENGELLEYEN DÜZEN

Bireysellik bir bireyin toplum içinde edindiği kimlik ve toplumun bir parçası olabilmek için yaptığı davranışlar toplamıdır. Bireyselliğin var olabilmesi için bireylerin kendilerine toplumsal düzen içinde bir yer edinmiş olmaları gereklidir. Kişinin de söylediği gibi *“bir yere gidebilmek için, bir yerde bulunmak gerekir.”* (Yücel, 65) Bireysellik ancak farklı kimlikler mevcutsa ortaya çıkabilir çünkü özdeşliğin olduğu yerde özgünlük yoktur, dolayısıyla da tekdüzelik bireyselliğin dışı vurulmasını engeller. İnsanın dış baskılardan uzak, içinden geldiği gibi yaşaması gerekirken bireyselliği yıkan toplumsal tavır sebebiyle prototipleşmiş insanlar meydana gelmiştir: *“İki türlü vatandaş bile istemiyordu bu adamlar, arılar, karıncalar gibi değişmez vatandaşlardı istedikleri, aynı elden bile değil, aynı çarktan çıkmış uyruklardı.”* (Yücel, 79)

Önceki başlıklarda bahsedildiği üzere, toplumun sesi olduğunu söyleyenler toplumsal birlik ilkesi altında kalıplaşmış fikirlerini empoze etmektedir. Bu çemberin dışında kalanlar ve özgünlüklerini yaşama savaşı verenler, yüzeyselliği ve yapaylığı yıkmıştır ama bireyselliğin sifıra indiği bu anlayışta bedeli yalnızlık ve toplumdan izole olmak olmuştur:

“Yayvan ağızlı zenne herkesin sözcüsü olarak beliriyordu böylece. Söylemeye gerek var mı, çok kötü bir duruma düşürülmüştük: herkesin sözcüsü olmak herkes olmaktı bir bakıma, herkesin ölçüsü olmaktı, herkesin ölçüsü olarak ölçüyü ortadan kaldırmaktı.” (Yücel, 78)

Herkesleşmek de kimliğini ve benliğini yitirmektir. Birey olmak ve kişiliğini baskıdan uzak yansıtabilmek söz konusu olduğunda kalıp bir “ölçü”den bahsedilemez. Toplumun bireylere çizdiği imaj ve oluşturduğu kalıp, yapıtta kişinin kalıba uyum göstermemesi üzerinden aktarılmıştır. Kişi herkesleşmeye ve herkes olmaya karşı çıkar. Olay sadece kendi fikirlerini empoze etmekten çıkmıştır ve bireylere ölçü koymak olmuştur ki bu da kişi tarafından ağırca eleştirilmektedir. Çeşitliliğin var oluşu ortak bir payda yaratılmasına sebep olan etmendir ancak herkesin aynı olduğu bir ortamda zaten “ölçü” bulunmamaktadır. Bu bağlamda herkesleşme bireyselliği engellemektedir.

IV. BİREY TOPLUM UYUŞMAZLIĞININ BİREYSEL VE TOPLUMSAL

SONUÇLARI

A. AİDİYETSİZLİK VE TOPLUMDAN UZAKLAŞMA

Düzenin getirdiği kısıtlamalar sonucu kişi kendi özgürlüğünün üçüncü şahıslar tarafından belirlenmesine isyan etmiştir. Düzenin temeline karşı olan isyanı onu izole bir hayat yaşamaya sürüklemiştir. Kişi önceden çizilmiş profillerin doğallık altında yapaylık taşımasını nişanlısı üzerinden aktarmıştır: “...nişanlımın başkallığı aynılığıydı.” (Yücel,35) Bütünlük adı altında maskelenen kısıtlayıcı ve engelleyici düzen sadece kendi buyruklarına itaat eden kişileri yücelterek bireylerde idealize edilene ulaşma arzusu yaratmıştır. Bu durum toplumun gözlerinin perdelenmesi üzerine farkında olmadan yapının tuzağına düşüşünü oluşturur. Kişinin bu yapıya tepkisi onu genelden ayrı tutarak boşluğa sürüklemiştir. Çünkü gerçek olan toplumsal yapılaşmadır ve kişi bundan da kendini uzak tutarak kendi gerçekliğini yaşamaya

çabalamıştır. Bu noktada kişinin karşılaştığı problem bir gerçeklik içinde başka bir gerçeklik oluşturmamıştır. Hali hazırda mevcut olan düzene mesafe koyması ve kendi çerçevesini oluşturmaması kişiyi toplumsal oluşumlardan da uzaklaştırarak tek başına kalmasına yol açmıştır: *“Eski nişanlımın değil, geçkin sevgilimin kocasıyım; eski müdürümün ünlü dergisinin değil, kentin ayakyollarının ozanıyım, her zaman da böyle kalacağım.”* (Yücel,154)

Kişi sanat görüşü açısından da diğer sözde sanatçılar gibi ölümsüz olma kaygısı taşımamaktadır. O, kalanın aksine silinmeye ve yok olmaya yüz tutan eserler vermiştir. Büyük kitlelere ulaşmayan dizelerini sadece anlayana yönelik yazmıştır. Alışlagelmiş düzene ters bir eylemde bulunması onun çoğunluk tarafından kabul görmemesine sebep olup onu ayırmıştır.

B. TEPKİSELLİK

Kişi yüzeyselliğin insanların içine işlemiş olmasından ve yapıdan duyduğu hoşnutsuzluğa tepkisini susarak değil, kendisini en özgür hissettiği yerlerde, en özgür hissettiği biçimde vermiştir. *“En zor koşullar altında, en özgür, en arı biçimiyle sunuyordum düşüncemi, arı sözü haykırıyordum, çölde bir peygamber gibi.”* (Yücel, 67) Tepkisel tutum bir bakıma kişinin varoluş mücadelesidir. “Çölde bir peygamber” gibi “en arı söz”ü “haykırması” kişinin içinde bulunduğu çaba ve mücadelenin altını çizmektedir. Peygamber benzetmesi kendisinin toplumun değerlerini yitirdiği anda ortaya çıkan ve doğru yolu göstermek, adaletsizliğe son vermek amacına bir göndermedir. Haykırmak artık kişinin basit uyarıcı eylemlerden ziyade son nefesini vermek üzere olan adalet ve dürüstlük kavramlarına dikkat çekmek için verdiği çabanın fakat kimsenin onu anlamayışının bir işaretidir. Kişi aykırı kimliğini bürünerek toplum otoritesinin bütün eziciliğine ve acımasızlığına tepkisini yazarak ortaya çıkarmıştır: *“Vatandaş yeni bir savaşa girmişti, karşısına aldıklarını toprak gibi ufalıyor, tanıdıkları da*

ardından sürüklüyordu: yazmamak olmazdı artık; bir kez daha, yazmadan duramıyordum.”

(Yücel, 105)

Kişi artık etrafındakileri yok ederek var olma yoluna girmiştir. Kendince yerli eleştirilerde bulunan kişi verdiği tepkiler kendisini de yozlaşmaktan ve aynılaşmaktan korumaya çalışan bir kalkan niteliğindedir. Bireyin tepkisini birkaç insanın bile zor görebileceği, silinip giden ve arkasında iz bırakmayan yerlerde ve koşullarda dile getirmesi bu uyuşmazlığın stabil kalmayacağını ve her yeni yazılan şiirle ve söylenen sözle farklı bir frekansta nüksedeceğinin belirtisidir. Tepkisellik bireyin yaşadığı toplumla uyuşmazlığının bir sonucu olmakla beraber kendi içinde yaşadığı yalnızlık ve güvensizliğin de bir yansımasıdır.

C. YALNIZLIK VE YABANCILAŞMA

Kişi yapıt boyunca kimliğini öncelikle saklamış ardından kimliği hakkında yaşadığı karmaşık duygu durumu ve ikilemlerini açıklamıştır. Kişinin farklı kimlikler altında yaşamını sürdürmesi onun yalnızlığı ve kendiyle bile yabancılaşması sonucu ortaya çıkmıştır. Yabancılık duygusu içerisinde kişi, tanıyamaz hale geldiği toplumsal düzene karşı sert eleştirilerde bulunurken bir yandan da korku ve endişe geliştirmiştir. Tek başına, sade ve sürüden uzak hayatını sürdüren kişinin artık bulunduğu yerde tanınmamazlık ve korku ön plandadır: “...insanların onur dediği kavram tanınmayacak ölçüde değişmişti.” **(Yücel, 130)**

Güvensizlik ve huzursuzluk duyguları içinde olan kişi insan olmaktan çıkıp daha çok prototipleri andıran “insanlar”la verdiği savaş sonucu yabancılaşma kendini hapsetmiştir ve kendi kısır döngüsünü yaratmıştır. Kişinin kimseyle uyum gösterememesi onu daha büyük bir karamsarlığa ve iç huzursuzluğa itmiştir. Kişinin yaşadığı toplumsal kaygılar onun sağlıklı iletişim kurmasını da engelleyerek kendi dünyasına kapanmasına sebep olur. Yalnızlığına en iyi eşlik eden belki hayattaki tek dostu olan ayak yolları onun sanatına kendi çapında bir güç katmaktan öteye gidemez. Kişinin “normal” sayılabilecek bir düzen içerisinde olmaması

psikolojik ve sosyal açıdan yabancı tepkiler vermesi onun yalnızlığını destekler ve uyuşmazlığı derinleştirir.

V. SONUC

Bu tez çalışmasında Tahsin Yücel'in “**Vatandaş**” adlı yapıtında birey ve toplum uyuşmazlığı olgusu yapıtta yer alan odak figürün algısı ve anlayışı aracılığıyla bu duruma sebep olan etkenler ve yarattıkları sonuçlar bağlamında incelenmiştir. Bu inceleme sonucu yapıtta birey toplum arası uyuşmazlığı hem yaratan hem de uyuşmazlıkla sonuçlandıran etmenlerin toplumsal ve bireysel olarak ikiye ayrıldığı görülmüştür. Bu sayede, uyuşmazlığı yaratan sebeplerle sonuçların büyük ölçüde örtüştüğü ve birbirine bağlı oldukları, sebeplerin aynı zamanda sonuçları da yarattığı ortaya çıkmıştır.

İnceleme ve değerlendirme sonucu kendisini toplumdan hep bir adım ötede tutan, toplumun genelini ilgilendiren sorgulayışı aracılığıyla kelimelere döktüğü eleştirilerini ayakyollarıyla kısıtlı tutan kişinin zaman içinde kendi kimliğiyle de yabancılaşarak aidiyetsizleştiği ve toplumdan uzaklaştığı gözlemlenmiştir. Toplumsal temellerdeki eksiklikleri fark ederek hapsolmuş ve kısıtlanmış yaşama karşı çıkarak kişi kendi varoluş mücadelesini vermiştir. Mücadele süresince kendisi de ilkelerinden ödün vermeyerek toplumun yutuculuğunun önünde duran bir tavır sergilemiştir.

Yapılan bu tez çalışması, birey ve toplum ilişkisinin bireysel ve toplumsal farklılıklar neticesiyle uyuşmazlığa düşebileceğinin ve ortaya çıkan uyuşmazlığın bireyi içinden çıkılmaz, sonu olmayan bir mücadeleye sürüklediğinin altını çizmektedir. Toplumsal düzenin kendi düzenine dahil olmayı reddederek bireyselliğini korumayı esas alan kişileri de düzenin dışına iterek yabancılaşmalarına ve aidiyetsizleşmelerine sebep olduğu ortaya çıkmıştır. Toplumun ve oluşturduğu güçlü yapılaşmanın eziciliğine boyun eğmeyen bireylerin ve kendi

sesini yansıtan, susturuldu sanılırken haykıran ve uşaklıkla özdeşleşmeyi reddeden kişilerin de çabalarının aidiyetsizlikle ve uzaklaşmayla sonlanacağı kaçınılmaz bir gerçektir.

VI. KAYNAKÇA

1. Yücel, Tahsin. *Vatandaş*. İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2005.
2. Barthes, Roland, and Annette Lavers. "The World of Wrestling." *Mythologies*. New York: Hill and Wang, 1972. 15-25.